

ČETBA BIBLE S DĚTMI

Petr Chalupa

Katecheze je zvláštní formou služby slova a hlásání Krista. Čerpá z vytrvalé duchovní četby a důkladného studia Písma svatého (srov. DV čl. 25). Autor článku připomíná, že vztah člověka k četbě a zvláště k četbě Bible se utváří od raného dětství. Umějí však rodiče a katecheté číst biblické texty s dětmi tak, aby přečtené vedlo k osobnímu vztahu k Bohu a pomáhalo dětem vytvářet si o Bohu správný obraz? Příklady teologických obsahů knihy proroka Jonáše a vyprávění o obětování Izáka naznačují rodičům a katechetům, jak je možné postupovat, i když skutečně vhodných pomůcek (Bibli pro děti) je nedostatek.

Proč vůbec číst s dětmi?

Nedávno vznikla obecně prospěšná společnost s názvem „Celé Česko čte dětem“. Proč vznikla, zdůvodňují její zakladatelé následujícími slovy: „Projekt Celé Česko čte dětem vznikl proto, aby si společnost uvědomila, jak ohromný význam má pravidelné čtení dítěti pro jeho emocionální vývoj a pro formování návyku číst si v dospělosti. Vědci a praktičtí shodně tvrdí, že pravidelné hlasité předčítání učí dítě jazyku a myšlení, rozvíjí jeho paměť a obrazotvornost, obohacuje ho o vědomosti a vzorce morálního chování, posiluje jeho sebevědomí. Právě proto je společné čtení vítanou formou moudrého kontaktu s dítětem a vynikající výchovnou metodou. Pravidelné předčítání v přátelské atmosféře je spolehlivý a účinný způsob, jak se může čtení stát pro dítě stejně přitažlivým, či dokonce ještě přitažlivějším než televize. Právě to je ta správná cesta, jak dát dítěti pocítit jeho důležitost, projevit mu svou lásku, nenásilně rozvíjet jeho jazykové dovednosti a všeobecné vědomosti a formovat jeho vlastní návyk a potřebu číst si s chutí rovněž v dospělosti. Investujme tedy po těch několikalet vyrostání našich dětí dvacet minut denně do hlasitého čtení – jim a s nimi – a vychovávejme z nich vnímavé čtenáře.“¹

Záměr zmíněné obecně prospěšné společnosti může být vítaný i ve vztahu ke Knize knih. Nebudou-li totiž děti (pozdější dospělí) číst vůbec, nebudou zřejmě číst ani Bibli. Na tomto místě není třeba ani příliš připomínat, jak vítané mohou být další uvedené (psychologicko-pedagogické) aspekty této četby právě v souvislosti s Bibli.

Proč číst Bibli?

Veškerá dosavadní reflexe víry v církvi vznikla kdysi jako hledání smyslu biblických textů. Odborná pojednání o obsahu víry a mravů jsou stavěna na biblických základech.² Máme-li se dnes (z různých důvodů) vracet ke kořenům svého křesťanského vyznání, pak je nalezneme právě v Písmu svatém.

Nejde jen o to, že „jedním z cílů katecheze by mělo být uvedení do správného chápání a plodné četby bible“,³ ale kontakt se světem biblických postav a příběhů, který je navázán v dětství, by mohl i v pozdějším věku poskytnout orientaci v životě a zůstat více či méně vědomým vodítkem při posuzování lidí a událostí.

Kdo by měl Bibli s dětmi číst?

Je-li podle iniciátorů projektu Celé Česko čte dětem „společné čtení vítanou formou moudrého kontaktu s dítětem a vynikající výchovnou metodou“, pak by také Bibli měli číst s dětmi především rodiče. „Dát dítěti pocítit jeho důležitost“ a „projevit mu... lásku“ by mělo být prvotně úlohou rodičů.

S návazností na „vyučovanou látku“ by však měli číst biblické texty s dětmi také katechetky a katecheté (ať s využitím biblických postavíček⁴ nebo jakoukoli jinou metodou). Kněz v roli katechety by mohl navázat na setkání dítěte s Božím slovem při liturgii, ať eucharistické nebo při slavení některé ze svátostí.

Jak číst biblické texty?

Především je nutné uvědomit si, že Bible není knihou pro děti. Chceme tedy dětem předat biblické zkušenosti s vírou a seznámit je s biblickými příběhy. Jde o *převedení* vysoce teologické literatury do vyprávění pro děti. Znamená to, že všechny problémy, otázky a obtíže, na něž naráží překladatel Bible, se zvláštním způsobem týkají také nás. Podobně jako všichni překladatelé musíme při vyprávění biblických příběhů také my dát dětem jasně najevo, jak rozumíme textům, jakou zastáváme teologii a jaký máme úmysl.

A podobně jako má každý překladatel z jednoho jazyka do jiného volbu mezi tím, zda se bude orientovat na výchozí nebo cílový jazyk, musí se také každý, kdo čte Bibli s dětmi, rozhodnout, zda se bude více orientovat na Bibli nebo na děti. Každopádně je však důležité, že převyprávění se bude lišit od biblického textu. Převyprávění by mělo například vždy zvolit perspektivu „zdola“, to je z hlediska lidí, kteří ve vyprávění vystupují, a to i tehdy, když bibličtí autoři volí perspektivu „shora“, to je z hlediska Božího. Je to důležité, protože jinak se vlastní teologie *převedení* ukvapeně vydává za biblickou teologii.⁵

Příklad s knihou Jonáš

V prorockém vyprávění o Jonášovi se Izrael zamýšlí nad svým vyznáním víry: „Hospodin, Hospodin, Bůh milosrdný a milostivý, shovívavý, velmi laskavý a věrný! Prokazuje milosrdenství tisícům, odpouští vinu, zločin a hřích, ale také neponechává bez trestu, nýbrž stíhá vinu otců na synech a na vnucích do třetího i čtvrtého pokolení“ (Ex 34,6n). Vyznání tvrdí, že Bůh má přemíru – lidsky sotva napodobitelnou v tisíci generací – milosti, milosrdenství a odpuštění, že však zároveň není lhovostný vůči hříchu. Jeho trestající spravedlnost je přehlédnutelná – znázorněná třemi až čtyřmi pokoleními, která člověk může zažít. Co znamená toto vyznání, je v knize Jonáš vyhoceno. Prorok prožívá sám na sobě, že platí obojí: milost i spravedlnost, odsouzení i spása.

Ve vyprávění o Jonášovi je důležitý otevřený konec. Nedožíváme se už v průběhu vyprávění, zda Jonáš skutečně v Ninive volal, co mu Hospodin uložil. Vypravěč to nechává otevřené. Můžeme si o tom myslet, co chceme. Někdo si pomyslí: Jak Jonáš znám, jistě neřekl, co měl. Nemá ovšem takto uvažující člověk příliš malou důvěru k Jonášovi? Někdo jiný si pomyslí: Jistě řekl, co měl. Proč by se jinak obyvatelé Ninive obrátili? Takový člověk zase příliš nedůvěřuje lidem z Ninive. Na konci knihy se nedo-

DOC. PETR CHALUPA, TH.D.

Docent biblických věd Starého a Nového zákona na CMTF UP. Zabývá se exegezí Starého zákona, vzájemným vztahem diachronních a synchronních metod při výkladu biblického textu. Je ředitelem Českého katolického biblického díla.

zvíme, jak Jonáš odpověděl na Hospodinovu otázku. Vypravěč přenechává odpověď nám. Každý z nás je Jonáš. Řekneme ano, nebo ne?

Uvedeného teologického obsahu se při četbě s dětmi dotkneme velmi málo. Obvykle jej podáme jako příběh o milém Pánu Bohu, který zachraňuje i vzdorovitého proroka. Jindy se příběh využije účelově k moralizování – problém prorokovy neposlušnosti se postaví do popředí. Občas se objeví tendence protižidovského chápání – Jonáš zastupuje židovského čtenáře, který nepochopil, že Bůh miluje i jiné národy než jeho vlastní národ.⁶

Foto: Petr Kuník

Požadavky na budoucí Bible pro děti

Je zřejmé, že k četbě Bible s dětmi potřebujeme kvalitní pomůcky. Především potřebujeme diferencované Bible pro děti, které se přizpůsobují různým vývojovým stadiím dětí. Potřebujeme tedy *dorůstající Bible pro děti*, které rostou zároveň s rychle rostoucími dětmi, a to jak co do rozsahu příběhů, tak i co se týče zprostředkovaných zkušeností s Bohem a vírou.

„Katecheze může samozřejmě využít jen malou část biblických textů.“⁷ Kritériem pro takový výběr nemůže být jen to, co my sami považujeme v Bibli za důležité. Teologicky vzato je totiž velmi obtížné stanovit, co by mělo být jakýmsi jádrem Bible. Měli bychom tedy spíše hledat to, co je důležité pro děti, a to tak, aby si postupně vytvářely představu o dějinách spásy. Vždy bychom se tedy měli snažit vztahovat biblické příběhy k velikonočnímu tajemství a poukazovat na souvislosti s ním všude tam, kde je to možné.

Odlíšnost výběru pro děti vzhledem k celé Bibli a viditelný odstup od Bible by spíše měly vzbudit zájem o další poznání. Model dorůstající Bible, která je nutně výběrem z Bible, se orientuje podle dětí, vede teologicky odpovědně k Bibli a k její hermeneutice. Pomalu, krok za krokem se v jednotlivých vydáních, které se orientují podle vývojových fází (příčemž se samozřejmě mohou tytéž příběhy objevit několikrát), ukazuje Bible jako Bible, tedy jako sbírka knih, a zároveň se přitom ukazuje *ustavující* funkce Starého zákona ve vztahu k Novému, protože Starý zákon má z hlediska vypravěčského jednoznačně přednost. Vyprávění vychází vstřícně dětskému chápání, takže by se v *dorůstající Bibli* měly děti nejprve seznámit spíše s příběhy starozákonními než s novozákonními. Novozákonní by se pak měly děti učit postupně chápat na základě Starého zákona jako součást dvoudílné křesťanské Bible.⁸

Příklad s obtížným starozákonním textem

Napadne nás přirozeně: Existují již někde takové Bible? Téměř s jistotou lze konstatovat, že v českém prostředí převažují komerční zájmy vydavatelů nad jakýmkoli jinými požadavky.⁹ Lze tedy snad alespoň uvést příklad, jak určité novozákonní téma podat dětem v souvislosti se Starým zákonem?

Abstrakt: *Bibellesen mit Kindern*

„Darum müssen alle ..., die sich als ... Katecheten ihrem Auftrag entsprechend dem Dienst des Wortes widmen, in beständiger heiliger Lesung und gründlichem Studium sich mit der Schrift befassen...“ (vgl. DV 25). Der Verfasser des Aufsatzes weist darauf hin, dass das Verhältnis des Menschen zum Lesen und besonders zum Bibellesen sich von der frühen Kindheit gestaltet. Können aber die Eltern und Katecheten die biblischen Texte mit den Kindern so lesen, dass das Gelesene zum persönlichen Gottesverhältnis führt und den Kindern bei der Gestaltung des Gottesbildes hilft? Beispiele der theologischen Inhalte des Jona-Buches und der Erzählung von der Isaak-Opferung deuten den Eltern und Katecheten an, wie vorzugehen, auch wenn sie Mangel an den wirklich günstigen Hilfsmittel (Kinderbibeln) schmerzlich erleben.

Jedním z nesnadných novozákonních témat je Otcovo vydání Syna ve smrti na kříži. Blízkým textem ze Starého zákona může být vyprávění z 22. kapitoly První knihy Mojžíšovy. Hluboké teologické reflexe tohoto textu není snadné převyprávět. Zdařile se o to pokusili dva holanďští autoři, biblista K. Eykman a výtvarník B. Bouman.¹⁰ Po krátkém vysvětlení toho, co znamenaly oběti dětí, neříkají, že by Hospodin zkoušel Abrahama, ale vyprávějí příběh z pohledu Abrahamova, takže se setkáváme s jeho názorem na obětování dítěte. Scéna s nožem v ruce není barvitě vykreslena. Namísto toho se prostě říká: „Pak uchoпил Abraham svého syna a pevně ho přitiskl k sobě. Izák se

neodvažoval pohnout. Věděl, že mezi Abrahamem a jeho Bohem je něco, čemu nerozuměl. O něco později zvolal: Otče, podívej se, tamhle v trní vězí beran. Že bychom ho obětovali Bohu? Abrahamovi vypadl nůž. Klesl na kolena a zůstal dřepět na zemi. Zašeptal: Izáku, chlapče. Myslel jsem si, že Bůh chce tebe. Ale tak to není. Bůh chce, abys žil.“ – Tento příklad ukazuje, že jediné důsledné vyprávění „zdola“ může dětem otevřít přístup k teologicky komplikovaným biblickým příběhům.

Poznámky:

- 1 Dostupné na <http://www.celeceskoctedetem.cz/cz/menu/30/celecesko-cte-detem-sup-sup-fo-projektu/>. Citováno dne 11. 2. 2010.
- 2 „... exegeze poskytuje jiným teologickým oborům údaje, které jsou pro ně základní“. Viz PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Výklad bible v církvi*, III. D.
- 3 Viz PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Výklad bible v církvi*, IV. 3.
- 4 Metodiku vydalo České katolické biblické dílo: HECHTOVÁ, A. *Tvořivá práce s biblickými postavkami*, Brno : Kartuziánské nakladatelství, 2006.
- 5 Srov. DOHMEN, Ch. „Der Gott der Bibel – ein Gott der Kinder? Alttestamentliche Gottesvorstellungen in Kinderbibeln“, in: ADAM, G., LACHMANN, R. (Hg.), unter Mitarbeit von PAPPENHAUSEN, B. *Kinderbibeln: Ein lese- und Studienbuch*, Münster : Lit-Verlag, 2006, s. 82.
- 6 Srov. DOHMEN, Ch. „Der Gott der Bibel - ein Gott der Kinder? Alttestamentliche Gottesvorstellungen in Kinderbibeln“, in: ADAM, G., LACHMANN, R. (Hg.), unter Mitarbeit von PAPPENHAUSEN B. *Kinderbibeln: Ein lese- und Studienbuch*, Münster : Lit-Verlag, 2006, s. 79.
- 7 Viz PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Výklad bible v církvi*, IV. 3.
- 8 Srov. DOHMEN, Ch. „Der Gott der Bibel – ein Gott der Kinder? Alttestamentliche Gottesvorstellungen in Kinderbibeln“, in: ADAM, G., LACHMANN, R. (Hg.), unter Mitarbeit von PAPPENHAUSEN B. *Kinderbibeln: Ein lese- und Studienbuch*, Münster : Lit-Verlag, 2006, s. 83.
- 9 Šťastnou výjimkou bylo donedávna nakladatelství Doron, které však ukončilo svou činnost právě proto, že se orientovalo na nekomerční produkci.
- 10 EYKMAN, K., BOUMAN, B. *Woord voor woord. Kinderbijbel. Het Oude Testament*, 4. vyd., Ede : Zomer & Keuning, 1985.